

TUTKIMUSTIETOAINEISTOJEN JULKISUUS JA TIETOSUOJA – AVOIMEN TUTKIMUKSEN ABSURDIA

JULKISOIKEUDEN PROFESSORI, DOSENTTI TOMI VOUTILAINEN, UEF

AVOIMEN TUTKIMUSTIEDON VAATIMUKSIA

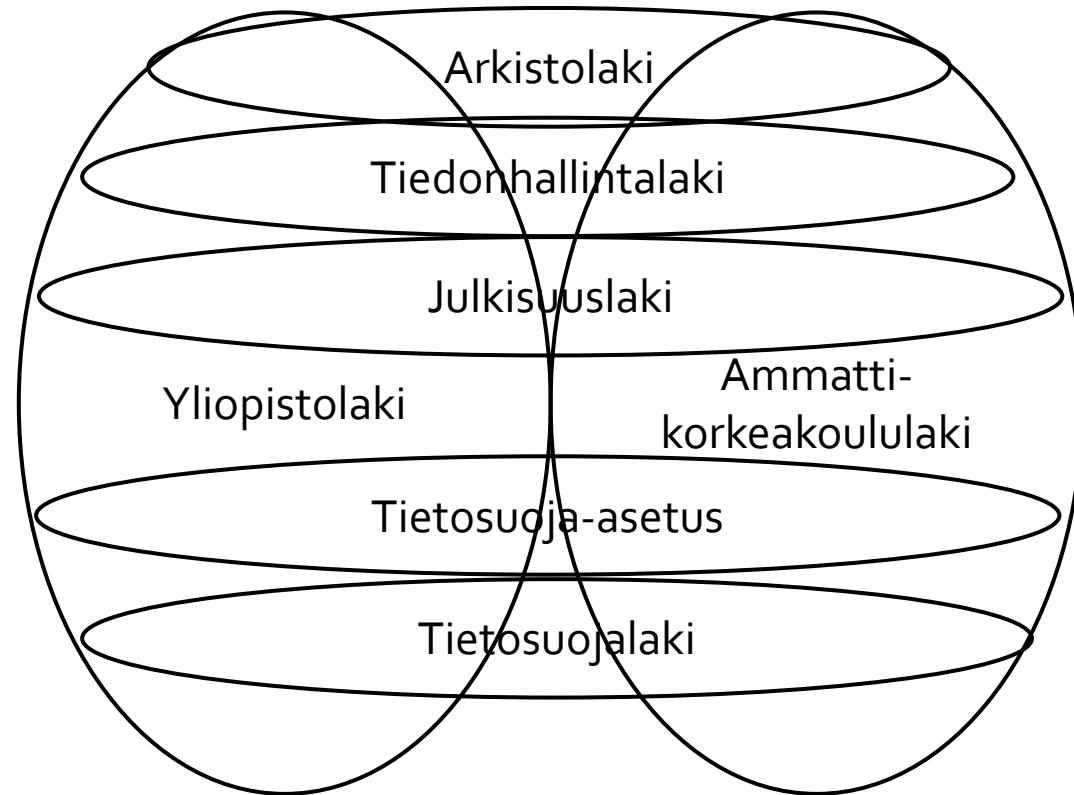
- Suomen Akatemia
 - Suomen Akatemia edellyttää, että sen rahoittamien hankkeiden vastuulliset tutkijat vastaavat tutkimusaineistojen vastuullisesta hallinnoinnista ja avaamisesta. Tuotetut tutkimusaineistot tulee saattaa avoimesti saataviksi mahdollisimman pian tutkimustulosten julkaisemisen jälkeen.

TUTKIMUSTIETOAINESTOIHIN VAIKUTTAVA SÄÄNTELY

PL 10.1 §: henkilötietojen suoja

PL 12.2 §: asiakirjajulkisuus

PL 16.3 §: Tieteen vapaus

KORKEAKOULUT JA TUTKIMUS

- Yliopistolaki 2 §
 - Yliopistojen tehtävänä on edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä
- Yliopistolaki 6 §
 - Yliopistoissa vallitsee tutkimuksen, taiteen ja opetuksen vapaus. Opettajan on kuitenkin noudatettava koulutuksen ja opetuksen järjestämisestä annettuja säännöksiä ja määräyksiä.
- Ammattikorkeakoululaki 4.1 §
 - Ammattikorkeakoulun tehtävänä on lisäksi harjoittaa ammattikorkeakouluopetusta palvelevaa sekä työelämää ja aluekehitystä edistävää ja alueen elinkeinorakennetta uudistavaa soveltavaa tutkimustoimintaa, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa sekä taiteellista toimintaa.
- Ammattikorkeakoululaki 9 §
 - Ammattikorkeakoululla on 4 §:ssä tarkoitettuja tehtäviä suorittaessa opetuksen ja tutkimuksen vapaus.

JULKISUUSLAKI

- Yliopistolaki 30.2 §
 - Yliopiston ja ylioppilaskunnan toiminnan julkisuuteen sovelletaan, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa ([621/1999](#)) säädetään lain 4 §:n 1 momentissa tarkoitetun viranomaisen toiminnan julkisuudesta.
- Ammattikorkeakoululaki 21.2 §
 - Ammattikorkeakoulun toiminnan julkisuuteen ja ammattikorkeakoulun opiskelijakunnan tämän lain mukaisen toiminnan julkisuuteen sovelletaan, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa ([621/1999](#)) säädetään mainitun lain 4 §:n 1 momentissa tarkoitetun viranomaisen toiminnan julkisuudesta.
- Viranomaisen asiakirja, JulkL 5.2 §
 - Viranomaisen asiakirjalla tarkoitetaan viranomaisen hallussa olevaa asiakirjaa,
 - jonka viranomainen tai sen palveluksessa oleva on laatinut taikka
 - joka on toimitettu viranomaiselle asian käsittelyä varten tai muuten sen toimialaan tai tehtäviin kuuluvassa asiassa.
 - Viranomaisen laatimana pidetään myös asiakirjaa, joka on laadittu viranomaisen antaman toimeksiannon johdosta, ja viranomaiselle toimitettuna asiakirjana asiakirjaa, joka on annettu viranomaisen toimeksiannosta tai muuten sen lukuun toimivalle toimeksiantotehtävän suorittamista varten.

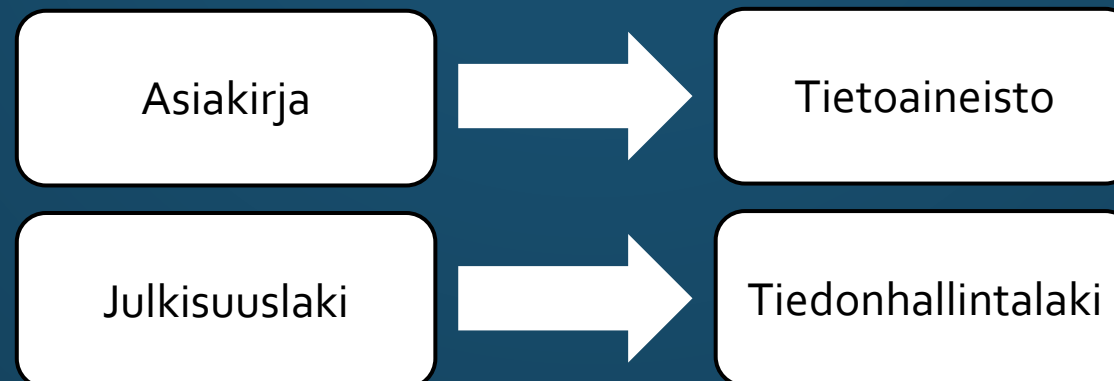
JULKISUUSLAKI

- JulkL 9.1 §
 - Jokaisella on oikeus saada tieto viranomaisen asiakirjasta, joka on julkinen.
- JulkL 13.2 §
 - Pyydetessä saada tieto salassa pidettävästä asiakirjasta taikka viranomaisen henkilörekisteristä tai muusta asiakirjasta, josta tieto voidaan luovuttaa vain tietyin edellytyksin, tiedon pyytäjän on, jollei erikseen toisin säädetä, ilmoitettava tietojen käyttötarkoitus sekä muut tietojen luovuttamisen edellytysten selvittämiseksi tarpeelliset seikat sekä tarvittaessa tiedot siitä, miten tietojen suojaus on tarkoitettu järjestää.
- JulkL 16.3 §
 - Viranomaisen henkilörekisteristä saa antaa henkilötietoja sisältävän kopion tai tulosteen tai sen tiedot sähköisessä muodossa, jollei laissa ole toisin erikseen säädetty, jos luovutuksensaajalla on henkilötietojen suoja koskevien säännösten mukaan oikeus tallettaa ja käyttää sellaisia henkilötietoja.
- JulkL 28 §
 - Viranomaisen voi, jollei lailla toisin säädetä, antaa yksittäistapauksessa luvan tietojen saamiseen salassa pidettävästä asiakirjastaan tieteellistä tutkimusta, tilastointia taikka viranomaisen suunnittelu- tai selvitystyötä varten, jos on ilmeistä, ettei tiedon antaminen loukkaa niitä etuja, joiden suojaksi salassapitovelvollisuus on säädetty. Lupaa harkittaessa on huolehdittava siitä, että tieteellisen tutkimuksen vapaus turvataan.
- JulkL 24.1 §:n 21 kohta
 - Salassa pidettäviä ovat asiakirjat, jotka koskevat opinnäytetyön tai tieteellisen tutkimuksen suunnitelmaa tai perusaineistoa taikka teknologista tai muuta kehittämistyötä tai niiden arviointia, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei aiheuta opinnäytetyön, tutkimuksen tai kehittämistyön suorittamiselle taikka niiden hyödyntämiselle tai sen asianmukaiselle arvioinnille tai tutkijalle taikka tutkimuksen tai kehittämistyön toimeksiantajalle haittaa;

TIEDONHALLINTALAKI

- TihL 3§

- Lakia sovelletaan tiedonhallintaan ja tietojärjestelmien käyttöön, kun viranomaiset käsittelevät tietoaaineistoja, jolle muualla laissa toisin säädetä.
- Mitä tässä laissa säädetään viranomaisesta, sovelletaan myös yliopistolaissa ([588/2009](#)) tarkoitettuihin yliopistoihin ja ammattikorkeakoululaissa ([932/2014](#)) tarkoitettuihin ammattikorkeakouluihin.
- * tietoaaineistolla tarkoitetaan asiakirjoista ja muista vastaavista tiedoista muodostuvaa tiettyyn viranomaisen tehtävään tai palveluun liittyvää tietokokonaisuutta; * *asiakirjalla* viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 5 §:n 2 momentissa tarkoitettua viranomaisen asiakirjaa

ARKISTOLAKI

- ArkL 1 §
 - Arkistonmuodostajia ovat itsenäiset julkisoikeudelliset laitokset ja yliopistolaissa tarkoitetut säätiöyliopistot
 - Arkistonmuodostajilla tarkoitetaan muita yhteisöjä, toimielimiä ja henkilöitä niiden suorittaessa julkista tehtävää lain tai asetuksen taikka lain tai asetuksen nojalla annetun säännöksen tai määräyksen perusteella siltä osin kuin niille tämän tehtävän johdosta kertyy viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa ([621/1999](#)) tarkoitettuja asiakirjoja. → ammattikorkeakoulut
- ArkL 6 §
 - Arkistoon kuuluvat asiakirjat, jotka ovat saapuneet arkistonmuodostajalle sen tehtävien johdosta tai syntyneet arkistonmuodostajan toiminnan yhteydessä.
- Huomaa, että yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tehtävänä ei ole yleinen tutkimusaineistojen arkistointi. Tällä on vaikutuksensa muun muassa arvioitaessa henkilötietojen käsittelyedellytyksiä ja käsittelyn oikeusperustetta.

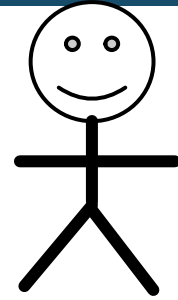
TIETOSUOJA-ASETUS

- TsA 4 artikla
 - Rekisterinpitäjällä tarkoitetaan luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, viranomaista, virastoa tai muuta elintä, joka yksin tai yhdessä toisten kanssa määrittelee henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja keinot; jos tällaisen käsittelyn tarkoitukset ja keinot määritellään unionin tai jäsenvaltioiden lainsäädännössä, rekisterinpitäjä tai tämän nimittämistä koskevat erityiset kriteerit voidaan vahvistaa unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti,
- TsA 26 artikla
 - Jos vähintään kaksi rekisterinpitäjää määrittää yhdessä käsittelyn tarkoitukset ja keinot, ne ovat yhteisrekisterinpitäjiä.
- TsA 4 artikla
 - henkilötietojen käsittelijällä tarkoitetaan luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, viranomaista, virastoa tai muuta elintä, joka käsittelee henkilötietoja rekisterinpitäjän lukuun,
- TsA 24 (1) artikla
 - Rekisterinpitäjän on toteutettava tarvittavat tekniset ja organisatoriset toimenpiteet, joilla voidaan varmistaa ja osoittaa, että käsittelyssä noudatetaan tätä asetusta.
- Rekisterinpitäjän velvollisuudet mm.
 - suunnitteluvollisuus
 - osoitusvelvollisuus
 - Informointivollisuus
 - käsittelytoimia koskevan selosteen laatiminen
 - suojaamisvelvollisuus

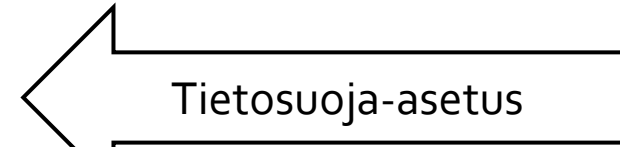
TIETOSUOJALAKI

- TsL 4 §:n 3 k
 - Henkilötietoja saa käsitellä tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan e alakohdan mukaisesti, jos käsittely on tarpeen tieteellistä tutkimusta varten ja se on oikeasuhtaista sillä tavoiteltuun yleisen edun mukaiseen tavoitteeseen nähden.
- TsL 6.1 §:n 7 k
 - Tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohtaa ei sovelleta tieteellistä tutkimusta varten tehtävään tietojen käsittelyyn;
- TsL 7.1 §:n 2 k
 - Tietosuoja-asetuksen 10 artiklassa tarkoitettuihin rikostuomioihin ja rikkomuksiin tai niihin liittyviin turvaamistoimiin liittyviä henkilötietoja saa käsitellä, jos tietoja käsitellään tieteellistä tutkimusta varten.
- TsL 29.1 §:n 3 k
 - Henkilötunnusta saa käsitellä, jos rekisteröidyn yksiselitteinen yksilöiminen on tärkeää tieteellistä tutkimusta varten.
- TsL 31 §
 - Käsiteltäessä henkilötietoja tieteellistä tai historiallista tutkimustarkoitusta varten voidaan tietosuoja-asetuksen 15, 16, 18 ja 21 artiklassa säädetyistä rekisteröidyn oikeuksista tarvittaessa poiketa edellyttäen, että:
 - 1) käsittely perustuu asianmukaiseen tutkimussuunnitelmaan;
 - 2) tutkimuksella on vastuhenkilö tai siitä vastaava ryhmä; ja
 - 3) henkilötietoja käytetään ja luovutetaan vain historiallista tai tieteellistä tutkimusta taikka muuta yhteensopivaa tarkoitusta varten sekä muutoinkin toimitaan niin, että tiettyä henkilöä koskevat tiedot eivät paljastu ulkopuolisille.
 - Käsiteltäessä tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohdassa ja 10 artiklassa tarkoitettuja henkilötietoja 1 tai 2 momentissa säädetyssä tarkoituksessa poikkeaminen tietosuoja-asetuksen 15, 16, 18 ja 21 artiklassa säädetyistä rekisteröidyn oikeuksista edellyttää sen lisäksi, mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, että laaditaan tietosuoja-asetuksen 35 artiklan mukainen tietosuoja koskeva vaikutustenarviointi tai noudatetaan tietosuoja-asetuksen 40 artiklan mukaisia käytännesääntöjä, joissa on otettu asianmukaisesti huomioon edellä tarkoitettu rekisteröidyn oikeuksista poikkeaminen. Vaikutustenarviointi tulee toimittaa kirjallisesti tiedoksi tietosuojavaaltuutetulle ennen käsittelyyn ryhtymistä.

TUTKIMUSTIETOAINEISTO

Tutkija

ESIMERKKI: TUTKIMUS/SELVITYS MINISTERIÖLLE

Ministeriö

Tarve tutkimustiedolle

Tarjouspyyntö

Toimeksiantosopimus

Valvonta ja ohjaus

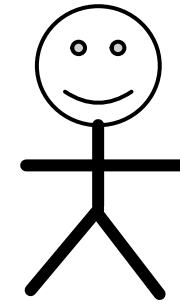

Yliopisto AMK

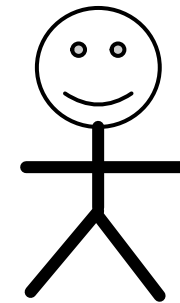
Yliopisto AMK

Tarjous

Tutkimuksen
tekeminen

Tutkija

Tutkija

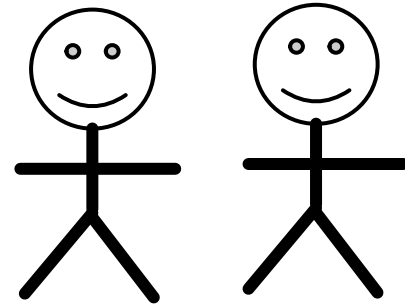
ESIMERKKI: TUTKIMUS/SELVITYS MINISTERIÖLLE

Valtionapuviranomainen

Tutkimusrahoitushaku

Rahoituspäätös
(valtionavustuspäätös)

Rahoituksen
(avustuksen) maksatus
ja valvonta

Tutkijat

Rahoitushakemus
Tutkimussuunnitelma

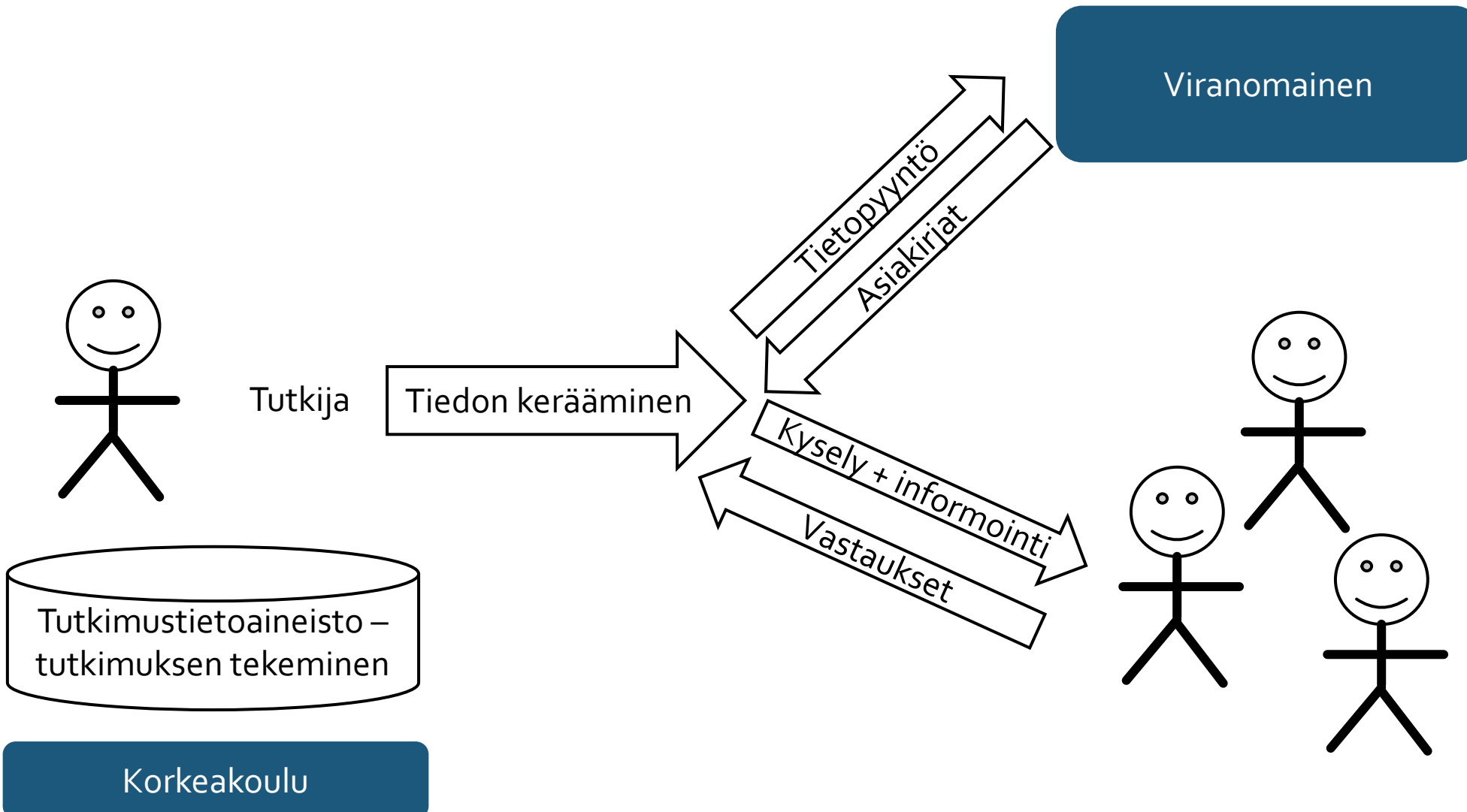
Tutkimuksen
tekeminen

Raportointi

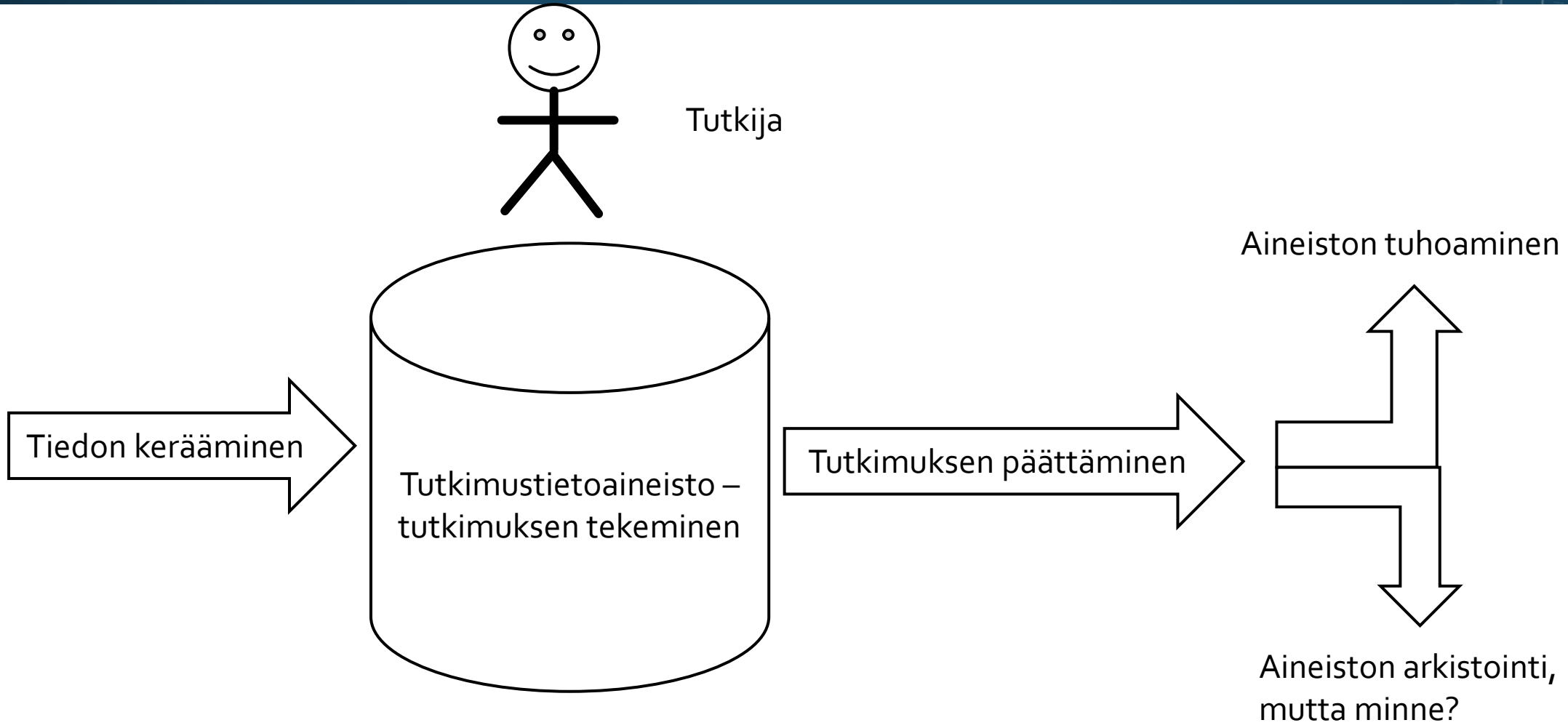
Yliopisto AMK

TUTKIMUSTIEDONSAANTI

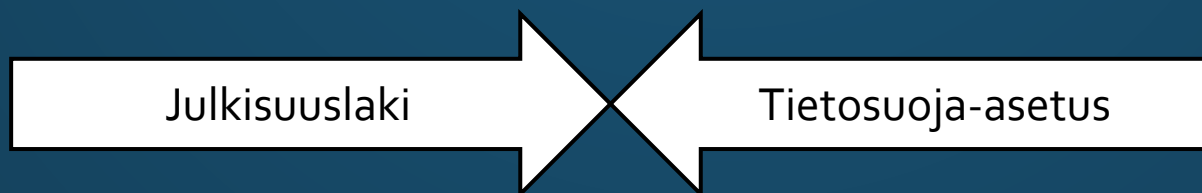

TUTKIMUSTIETOAINEISTO

YHTEENVETO

- Sovellettava lainsäädäntö riippuu siitä, kuka muodostaa tutkimusaineiston
- Tutkimusaineistojen hallintaa ohjaava sääntely on epäsymmetristä ja tästä syystä tulkinnanvaraista
- Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen hallussa olevat tieteellisen tutkimuksen perusaineistot ovat salassa pidettäviä julkisuuslain 24.1 §:n 21 kohta. Salassapitosäännös pitää salassapito-olettamaan perustuvan vahinkoedellytyslausekkeen.
- Tietosuojasääntely määrittelee nimenomaisesti rekisterinpitäjyyden kussakin tutkimuksessa. Se on arvioitava tapauskohtaisesti tunnusmerkkeihin: käsittelyn tarkoituksen ja keinojen määrittely → tutkija määrittelee tyypillisesti tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmät. Erityisesti yliopistoissa tämä asetelma on lähtökohta. Rekisterinpitäjyyttä ei voida perustella organisaation perustuvilla syillä tai sillä kenellä on edellytykset järjestää rekisterinpito asetuksen mukaisesti.

KIITOS!

TOMI.VOUTILAINEN@UEF.FI